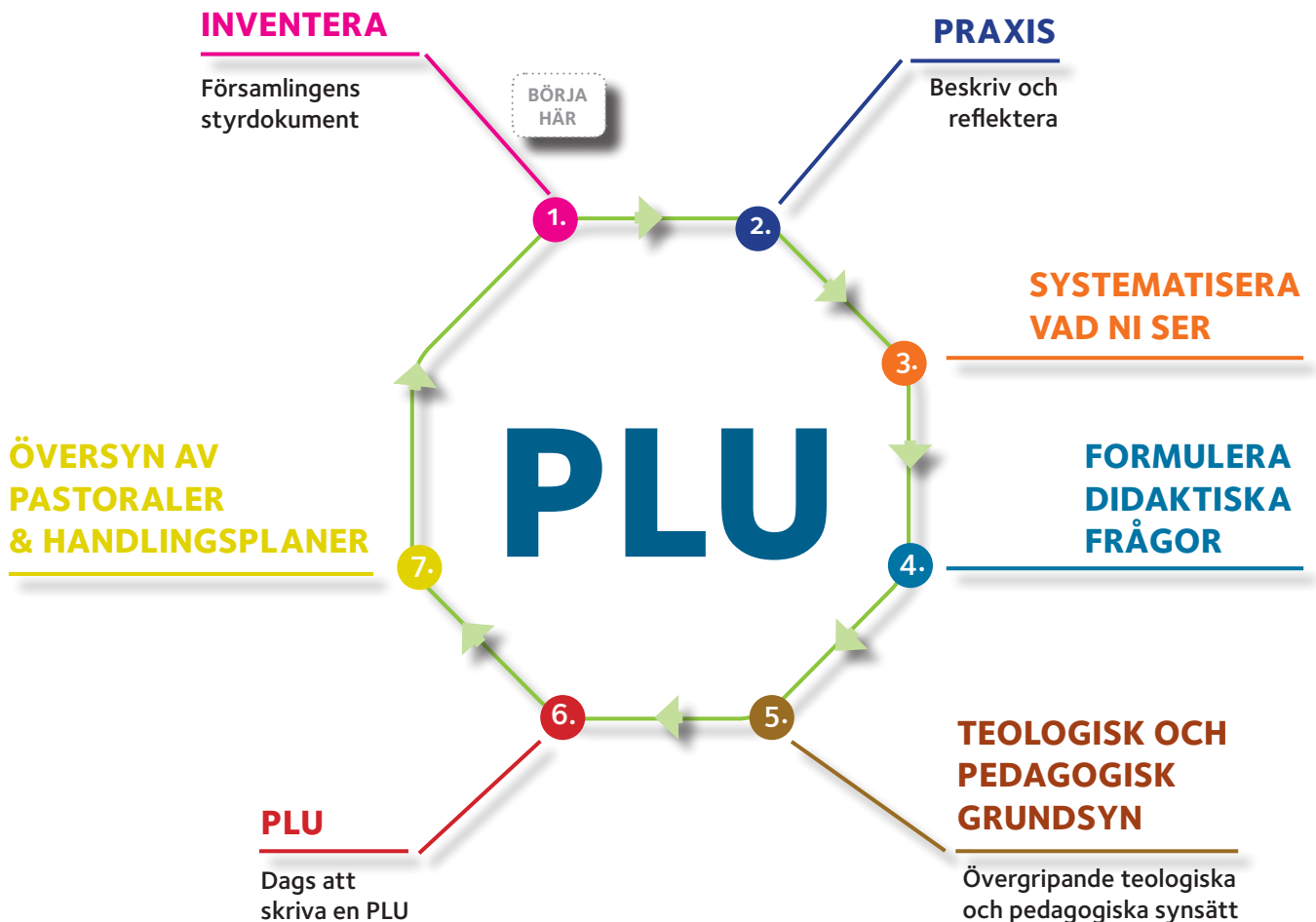

HANDLEDNING

Plan för lärande och undervisning

»Arbetet med PLU-dokumentet har varit viktigt för mig personligen. Det har varit intressant att få reflektera över min egen och församlingens syn på lärande och undervisning på ett mer fördjupat sätt. I PLU-dokumentet har vi utgått ifrån teologi, människosyn och frågorna kring lärande och undervisning och min upplevelse är att det varit viktigt att få syn på att dessa delar måste vara integrerade i vårt arbete.«

Simon PRÄST

»Arbetet med PLU-dokumentet har betytt mycket. De frågor som har tagits upp är sådana som jag alltid har i mitt dagliga arbete och nu har jag fått möjlighet att reflektera och formulera dem på ett mer fördjupat sätt. Arbetet med PLU-dokumentet har inneburit att den ”röda tråden” i mitt arbete blivit tydligare.«

Anna FÖRSAMLINGSPEDAGOG

INNEHÅLL

3.	Bakgrund
4.	Inledning
6.	Vad är en PLU?
7.	En arbetsmodell
11.	Ett levande dokument
	<i>Litteratur</i>

I Riktlinjer för Svenska kyrkans konfirmandarbete som beslutades av Kyrkostyrelsen 2007 står bl a följande:

”Det nya med denna version är att konfirmandarbetet tydligt sätts i relation till församlingens totala undervisningsansvar särskilt det som handlar om mötet med barn och unga i åldrarna 0–18 år. Svenska kyrkans församlingar behöver utveckla en genomtänkt plan för hur församlingen tar sitt ansvar att undervisa om och följa upp dopet både före och efter konfirmationen. En sådan plan för lärande och undervisning utgör en integrerad del av församlingsinstruktionen”.¹

I flera stift har tanken på att ge begreppet ”Plan för lärande och undervisning” (PLU) ett konkret innehåll vuxit fram.

Skara stift och Strängnäs stift genomförde 2011 en försöksverksamhet med ett fåtal arbetslag och på grundval av de erfarenheterna gjordes tillsammans med Västerås stift en ansökan om medel från **Dela tro – dela liv satsningen**. 2014 beviljades medel så att stiftet 2015–16 kunde genomföra ett pilotprojekt med fyra team från varje stift. Varje arbetslag har bestått av en utexaminerad församlingspedagog och en präst. Utan detta generösa stöd från kyrkostyrelsen hade PLU – projektet inte varit möjligt.

Denna handledning för församlingar/pastorat som vill pröva att skriva en Plan för lärande och undervisning (PLU) bygger på de erfarenheter som projektet gett.

Projektgrupp har varit: Ulrika Helmerson, (Skara stift), Helena Åhlin (Strängnäs stift), Anders Mogård (Västerås stift), Maria Wingård (Kyrkokansliet). Konsult har varit Jan-Erik Mellin, (Bildningsvägen).

NÅGRA GRUNDLÄGGANDE UTGÅNGSPUNKTER:

1. Lärande sker i mötet mellan reflektion över det man faktiskt gör, praxis, och kunskap utifrån.
2. Mötet mellan teologi och pedagogik är centralt och kan ske på olika nivåer.
3. Det behövs några centrala pedagogiska begrepp att förstå, utveckla och använda, särskilt *didaktik*.
4. Att skriva en PLU tar tid och energi, låt processen få ta tid. Tiden måste också, ibland, vara sammanhängande.
5. Arbetet med att ta fram en PLU måste vara förankrat hos kyrkoherde och kyrkoråd.

¹Riktlinjer för Svenska kyrkans konfirmandarbete 2007, s.4 (Beslutade av Kyrkostyrelsen 2007)

INLEDNING

ORD OCH BEGREPP

I Kyrkoordningen används begreppet *undervisning*. Både erfarenhet och forskning visar att resultatet av vår undervisning inte alltid blir det vi vill, dvs modellen "sändare - mottagare" är otillräcklig. Eftersom vi lär oss alltid och överallt, både intentionellt och icke-intentionellt, blir frågan om hur *lärande* går till, den nödvändiga utgångspunkten för en didaktisk reflektion, dvs hur vi tänker undervisa.

Så här förstår vi de begrepp som används i denna handledning.

Pedagogik är vetenskapen om uppfostran, kunskap och lärande. Pedagogik "är en vetenskaplig disciplin, där man bildar kunskap om de processer genom vilka människan formas och förändras i olika sociala, kulturella och historiska sammanhang. Inom det pedagogiska problemområdet behandlas bl.a. olika aspekter av fostran, utbildning, lärande, undervisning eller andra påverkansprocesser."¹

Pedagogisk grundsyn är det uttryck vi här använder för de övergripande teorier och synsätt kring kunskap och lärande som vi i församlingen utgår ifrån och som ges uttryck antingen i FIN:s pastorala del eller i PLU.

Didaktik är vetenskapen om undervisning. Didaktik är "en teori och forskning om *vad* man under

vissa omständigheter och i olika sammanhang väljer för mål och innehåll för lärandet och *hur* man väljer att arbeta med innehållet samt *varför* man valt som man gjort."² Didaktik har traditionellt setts som en del av pedagogiken men alltmer kommit att bli en självständig vetenskap. Församlingen måste utveckla en kontextuell didaktik som svarar på frågorna *vad, hur och varför*.

Metodik är ett begrepp som många kopplar till det pedagogiska fältet men som förstår och används på mycket olika sätt av icke pedagoger. Didaktik har i stor utsträckning ersatt det traditionella metodikbegreppet. Vi förstår det här som de metoder som församlingsarbetaren har i sin "verktygslåda" och som hen väljer att använda vid ett visst tillfälle.

Församlingspedagogik kan ses som en del av ämnet religionspedagogiken³. Svenska kyrkan införde begreppet 1993 i en yrkesbeteckning.

Teologisk grundsyn är det uttryck vi använder för övergripande synsätt kring hur teologisk reflektion inverkar på lärande och undervisning. Det handlar om hur och på vilket sätt mänskliga erfarenheter, kristen tradition, samhällsliga och kulturella uttryck ligger till grund för församlingens lärande.

¹ Def. av pedagogik, pedagogiska institutionen, Umeå universitet

² Egidius 2009 s. 144

³ Larsson 2009, s. 20)

PEDAGOGISKT – DIDAKTISKT - TEOLOGISKT

Hur kan man i en församling systematiskt arbeta med reflektion kring lärande? Följande modell tar sin utgångspunkt i de didaktiska frågorna *Vad, Hur* och *Varför*. Varje hörn i den här triangeln förhåller sig till varandra. Om svaret på en av dem ändras, kommer det påverka även de andra.

Beroende på hur vi förstår församlingens identitet och uppgift behöver vi utveckla en övergripande didaktisk reflektion. Pedagogiken, i meningen kunskapssyn och övergripande teorier om lärande, kan vara densamma i skolan och i församlingen. Likaså metodiken, man kan ha värderingsövningar eller en viss dialogmodell i både klassrummet och konfirmandgruppen. Men didaktiken är alltid kontextuell.

Didaktiken i församlingar har samma grundfrågor som all annan didaktik, *Vad*, *Hur* och *Varför*. Men eftersom kontexten är skild från andra pedagogiska kontexter, exempelvis skolan, blir svaren på de didaktiska frågorna dels olika och dels blir tyngdpunkten olika. I skolans vardag är *Vad* en relativt underordnad fråga eftersom det finns en läroplan. I församlingen är däremot *Vad* en lika viktig fråga som *Hur*. Församlingen har mötet mellan tradition, samhälle och personliga erfarenheter att förhålla sig till. *Vad* vill vi ge uttryck för i mötet med människor i församlingens olika grupper och verksamheter? och *Hur* vill vi möta dem? Här framträder också frågan *Varför* väljer vi som vi gör? Svaren på frågorna gör det tydligt vilka pedagogiska och teologiska utgångspunkter vi har och tvingar oss eventuellt till att granska och komplettera dem. Svaren på de didaktiska frågorna kan delvis vara gemensamma för alla församlingar i Svenska kyrkan men också skilja sig beroende på lokala förutsättningar. Eftersom vi lever i en föränderlig värld måste den församlingsdidaktiska reflektionen ske fortlöpande.

Inom pedagogik och didaktik har senare tids forskning mer och mer fokuserat på gruppens och övrig omgivnings betydelse för den enskildes lärande. Vi har således, i vårt projekt, valt att förstå den didaktiska triangeln utifrån ett sådant sociokulturellt förhållningssätt. Idag är det en generell uppfattning inom pedagogik och didaktik, att de inre mentala processerna intimt hör samman med hur individ och grupp kommunicerar och hur den grupp där individen har sin tillhörighet förstår och tolkar omvärlden. En konsekvens av detta är en djupnande insikt att lärande sker alltid och överallt och att människor i alla åldrar därför har en medveten eller omedveten, tolkning av omvärlden.

Didaktik i en församlingskontext förutsätter också teologisk reflektion. Likaväl som man kan närma sig de didaktiska frågorna utifrån ett pedagogiskt perspektiv kan man göra det utifrån ett teologiskt: hur förstås och konkretiseras lärande så att det ger uttryck för en reflekterad teologi? De didaktiska frågorna *vad*, *hur* och *varför* både utgår ifrån och reflekterar församlingens teologiska grundsyn. Är grundsynen omedveten kommer den ändå att påverka vad lärandet inriktas på och hur det görs.

Det är därför viktigt att synliggöra församlingens teologiska grundsyn. Det låter sig göras genom att besvara till exempel följande frågor: Vilken gudsbild och människosyn tar man sin utgångspunkt i? Hur ser man på bibelns texter och bibeltolkning? Hur uppfattas den kristna traditionen: såsom ett färdigt paket, en dialogpartner, eller en verktygslåda? Vilken betydelse tillmäts personliga erfarenheter respektive samhälleliga utmaningar? Kan vetenskap, konst och kultur bidra till det teologiska samtalet? Sammantaget ger en församlings positionering i frågor likt dessa uttryck för en teologisk grundsyn. En församlings teologiska grundsyn hör också samman med dess självbild och förståelse av sitt uppdrag. Det här kommer med nödvändighet att återspeglas i församlingens lärande och undervisning.

VAD ÄR EN PLU?

Grundläggande är PLU ett styrdokument som korresponderar med församlingsinstruktionen och styr pastoraler och handlingsplaner. I PLU beskrivs församlingens syn på lärande och undervisning som en utveckling av det som finns om undervisning i FIN:s pastorala del. Eftersom stiftens anvisningar för FIN skiljer sig åt kan fördelningen mellan vad som står om lärande och undervisning i FIN och i PLU skilja sig åt mellan olika stift. Huvudsyftet med PLU är att beskriva de didaktiska utgångspunkter församlingen har för i princip hela sin verksamhet. En sådan didaktik innebär på olika sätt ett möte mellan teologi och pedagogik. Det betyder att teologisk och pedagogisk reflektion vilket är själva kärnan i PLU, ges en hög status i synen på vad som är grundläggande för en församlings identitet och verksamhet.

I en PLU beskriver församlingen vilka teologiska och pedagogiska utgångspunkter man i sin särskilda kontext, de inre och yttre villkor man lever med, vill betona. Och utifrån dessa vilka mer konkreta didaktiska synsätt/arbetsätt som ska genomsyra församlingens verksamhet.

PLU är visserligen ett dokument men det är i ännu högre grad ett arbete, en process. En process över tid som inbegriper samtal med anställda och förtroendevalda kring hur man förstår undervisning både i teologisk och i pedagogisk mening. En process som också inbegriper didaktiskt fördjupningsarbete och slutligen ett skrivarbete i syfte att färdigställa en PLU. Denna PLU kan sedan antas av kyrkorådet. Själva processen fram till en färdig PLU är nog så viktig som det färdiga dokumentet eftersom en sådan process kommer att innebära att en församling på ett metodiskt sätt kommer att genomlysas och bearbeta sin syn på lärande och undervisning.

När en PLU är färdigställt och eventuellt antaget av kyrkorådet så utgör detta dokument en grund för och en hjälp till att utforma en församlings undervisning på ett medvetet och samlat sätt.

I en PLU-process har anställda, förtroendevalda och ideella jobbat med grundläggande frågor såsom människosyn, Guds bild och kunskapssyn, men framförallt också reflekterat didaktiskt kring hur detta, alltså det som församlingen sammantaget "står för" kan komma till uttryck i dess olika lärandemiljöer.

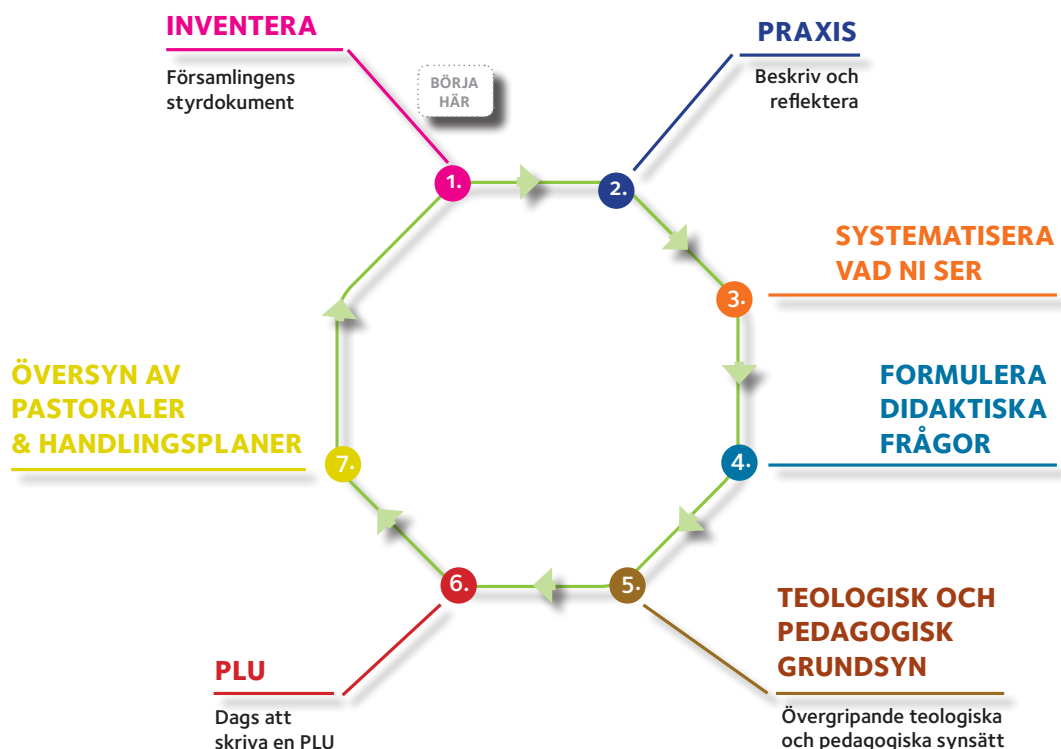
Poängen med PLU är att det blir församlingens genomarbetade syn på lärande och undervisning, på vad man vill stå för, ge uttryck för. En PLU blir då ett sätt att kvalitets-säkra, att göra undervisningen mer konsekvent, mer genomtänkt, och mer oberoende av person. En PLU kan bidra till att skapa en röd tråd genom församlingens olika lärandemiljöer. Det är därför viktigt att komma ihåg att PLU är ett grunddokument. Det är alltså inte tänkt att fungera som ett metodikdokument för det enskilda arbetet. Däremot är det tänkt som ett dokument som kan ligga till grund för hur man sedan tänker metodik och innehåll i all undervisning, allt från yngsta barnen till vuxna. PLU är alltså den gemensamma teologiska och pedagogiska reflektionen kring de didaktiska frågorna *Vad, Hur och Varför*.

EN ARBETSMODELL

PLATS FÖR EGNA
ANTECKNINGAR

Nu är det dags för er process att ta fram er PLU. En liten arbetsgrupp behöver bli utsedd att leda arbetet. I gruppen behöver både den teologiska och pedagogiska kompetensen finnas. I modellen som följer finns samtalsfrågor, uppdrag och tips inför ert arbete. När det står "ni" i texten är det just den lilla arbetsgruppen vi menar.

Låt er process få ta tid, men håll styrfart hela tiden. Lycka till!

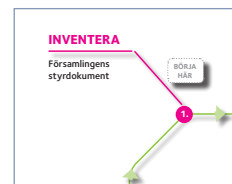
1. INVENTERA

ATT GÖRA: Inventering

- Vilka styrdokument finns i er församling?
(tex FIN, pastoraler, handlingsplaner, måldokument...)
- Vad står det?
 - Ger styrdokumenterna uttryck för samma teologiska och pedagogiska grundsyn?
 - "Talar de samma språk?"

Finns det ansatser till eller en utvecklad teologisk reflektion i era styrdokument kring Kyrkoordningens begrepp "att bedriva undervisning"? I vilka dokument hittar ni det?

Finns ansatser till utvecklade beskrivningar av en pedagogisk grundsyn och/eller en beskrivning av hur lärande går till? I vilka dokument hittar ni det?

2. PRAXIS

ATT GÖRA: *Beskriv, muntligt och skriftligt*

TIPS: *Beskriv den egna, och andra medarbetares praxis, i verksamheterna. Detta kan göras på olika sätt. Det är viktigt att få tag i hur ni gör nu, vad ni gör. Det blir utgångspunkten i ert vidare arbete.*

Ni kan antingen sätta er med olika arbetslag och låta dem beskriva Hur? Vad? de gör i olika verksamheter. Ni kan också gå på "span" i församlingen. Genom att delta i en verksamhet du vanligtvis inte är i kan du se andra saker än de som är där alltid.

För att komma igång i samtalet kring lärande och undervisning kan man börja med att alla tar med en sak som för dem beskriver undervisning och kanske en annan sak för lärande. Ni kan också beskriva ett tillfälle då de i efterhand upptäckte att de lärt sig mycket. Vad gjorde att det blev så?

Tänk igenom och skriv ned det ni observerat.

- Vad var det vi gjorde?
- Vad fungerade?
- Vad fungerade inte?
- Hur gjorde vi?
- Vilka var problemen, de kritiska passagerna?
- Vilka var möjligheterna, tog vi tillvara på dem?
- Vad var bra även om det inte fungerade?
- Vilka situationer hanterades "rätt", vilka hanterades "fel"?
- Vilken teologisk och didaktisk förståelse har vi när vi bedömer "rätt och fel"?
- Börja fundera på varför vi gör som vi gör.

TIPS: *I denna reflektion kommer ni kanske in på grundläggande värderingar. Då kan det vara bra att samtala om människosyn, gudsbild, kunskapssyn som ni tycker er se kommer till uttryck i församlingens arbete. Det färgar vårt sätt att lära och möta andra.*

3. SYSTEMATISERA VAD NI SER

ATT GÖRA: *Ordna, klassificera, uppdelar, indela, rangordna, organisera, kategorisera era reflektioner.*

Kanske behöver ni under punkt 3-5 hjälp att leda arbetet av någon som inte tillhör arbetslaget för att alla i arbetslaget ska vara med i processen. Det ser olika ut i stiftens, kontakta ditt stiftskansli för att få tips.

- Kan vi se samband, mönster och helhet?
- Ser vi till exempel att vi använder samma bemötande/lärstil i olika grupper oavsett ålder? Eller skiljer de sig åt?
- Vad gör det med ert sätt att se på lärande, teologiskt och pedagogiskt?
- Vilken roll spelar åldrar, arenor mm?

4. FORMULERA DIDAKTISKA FRÅGOR

Vilka didaktiska frågor träder i förgrunden, utifrån er beskrivning, reflektion och systematisering, och söker svar?

I Församlingsdidaktiken finns fler didaktiska frågor än de tre grundfrågorna. Både frågorna och framför allt svaren på dem kan vara olika beroende på dels hur mycket församlingarnas kontext i en övergripande mening skiljer sig åt, (t.ex. storstad –glesbygd), dels mellan olika arenor i samma församling.

Variabler som påverkar både frågornas formulering och svaren kan vara vilka pedagogiska och teologiska synsätt som är utgångspunkter, vilka åldersgrupper det gäller och arens, situationens karaktär. Man kan föreställa sig att olika didaktiska tankeströmningar existerar parallellt och får olika betydelse i olika situationer och grupper.

Exempel på särskilda didaktiska frågor i församlingen där teologi och pedagogik kan mötas, utöver de tre grundfrågorna, skulle kunna vara:

- För **Vem/Vilka** arbetar vi?
- **Vad** är specifikt för församlingen som kontext för lärande?
- **Vad** menar vi med kunskap i församlingskontexten?
- **Hur** växer kunskap till i församlingens arbete?
- **Hur** bygger jag en miljö där kunskap kan växa på församlingen olika arenor för lärande?
- **Vad** vill vi specifikt uppnå på de olika arenorna i församlingen?
- **Vad** är specifikt för varje arena som kontext för lärande?
- **Vad** väljer jag/vi att arbeta med på denna arena? (t.ex. stoff, tema mm)
- **Hur** arbetar vi/jag så att just denna arena blir en lärande miljö?
- **Vad** utmärker den mänskliga sammanhang församlingen möter i sina lärandemiljöer
- **Vilka** teman aktualiseras av de sammanhang församlingen står i?
- **Hur** kan tro vara en positiv utmaning för de sammanhang församlingen möter?
- **Var** uppstår det friktion i mötet mellan kyrkans tro och hur människor tolkar sina liv?
- **Hur** kan människors livssituation utmana församlingens sätt att tänka kring sin tro?
- **Hur** kan människors existentiella frågor vara med och påverka församlingens sätt att tänka kring sin tro?
- **Varför** väljer jag/vi som vi gör?
- **Vem/vilka gör** detta? I vems roll och arbetsuppgifter ingår det att ta ansvar för lärandet?

5. TEOLOGISK & PEDAGOGISK GRUNDSYN

ATT GÖRA: *Kan vi nu se vilka övergripande, medvetna eller omedvetna teologiska och pedagogiska synsätt som svarar på Vad? Hur? Varför vi arbetar som vi gör? Det gäller både det som fungerar och det som inte gör det.*

Här kan det vara bra att ta in kunskap och modeller från litteratur, se litteraturlista.

Fortsätt:

Ta ställning

Utifrån mötet mellan reflektionen över vår egen praxis och det vi tillför utifrån kan vi arbeta fram en medveten didaktik i församlingen. Vilka teologiska utgångspunkter och vilka didaktiska modeller vill vi ska präglade verksamheten? Vilka arbetar vi redan efter och vilka ska vi tillföra?

6. PLU

Nu kan ni formulera er PLU. Här formuleras den didaktik som ni vill ska präglade hela församlingen. Ta med det material ni har samlat på er i ert tidigare arbete och reflektion (punkt 1–6). Allt detta ska nu fogas samman till en PLU.

ATT GÖRA: *Vad är PLU:s plats? Vad betyder det att PLU är ett grunddokument? Vad innehåller en PLU?*

Det här kan en PLU innehålla

- Behovet av samtal mellan teologins och pedagogikens språk och fält. Hur det ska ske i församlingen? Hur kopplas detta samtal till församlingens övergripande målarbete och församlingsinstruktionen?
- Skriv en kunskapssyn, här med utgångspunkt i ett sociokulturellt synsätt.
- Utveckla ett lärandebegrepp som en konsekvens av denna kunskapssyn.
- Hur förstår ni "undervisning" i KO mot denna bakgrund?
- Församlingens övergripande didaktik:
 - De svar ni har kommit fram till under punkt 4 och 5.

7. ÖVERSYN AV PASTORALER OCH HANDLINGSPLANER

I princip påverkar PLU alla pastoraler och handlingsplaner som nu kan bli aktuella att revidera. Men olika verksamheter kan också ha sin egen mer konkreta didaktik och metodik i samklang med PLU:s övergripande didaktik dvs församlingens.

Ert nästa steg kan vara att gå vidare i era handlingsplaner och pastoraler för att hitta didaktiska modeller som stämmer överens med er PLU.

ETT LEVANDE DOKUMENT

PLATS FÖR EGNA
ANTECKNINGAR

Att ta fram en PLU, tar tid. Det ska vara ett levande dokument. Fortsätt att reflektera tillsammans. Uppdatera och se över ert PLU kontinuerligt. Tänk på att ert PLU också ändras om något stort ändras som ställer de didaktiska frågorna på sin spets.

Om ni har valt att PLU har placerats under FIN men innan handlingsplaner betyder det att om ni skriver om FIN behöver ni också se över er PLU. Eller omvänt om ni skriver om olika handlingsplaner radikalt behöver ni också se över PLU. Har ni valt att placera PLU i annan ordning sker den kontinuerliga översynen med annat intervall.

LITTERATUR

- Bernerstedt, L-G., *Lärande och undervisning : grund för Svenska kyrkans pedagogiska arbete*, Svenska kyrkans nämnd för kyrkolivets utveckling, 2000
- Cöster H., *”-bedriva undervisning-”*: om kyrkans didaskalia, Svenska kyrkan, 2009
- Dalevi S., *Gud som haver barnen kär?* Verbum, 2007
- Dysthe O. (red.), *Dialog, samspel och lärande*, Studentlitteratur, 2003
- Egidius H., *Pedagogik för 2000-talet*, Natur & Kultur, 2009
- Grenholm C., *Levande teologi*, Verbum, 2010
- Groome T. H., *Kommer det att finnas tro? : en ny vision för undervisning och växande tro*, BoD, 2015
- Gunner G., Södling M., (red.), *Mellan himmel och jord : Svenska kyrkans kulturarv*, Verbum, 2017
- Hedman A., *Undervisa i kristen tro*, Argument, 2015
- Kristensson Ugglå B., *Gränspassager : Bildning i tolkningens tid*, Santérus, 2014
- Larsson R., *Samtal vid brunnar : Introduktion till religionspedagogikens teori och didaktik*, Arcus, 2009
- Osbeck C., *Att förstå livet : Religionsdidaktik och lärande i diskursiva praktiker*, Svenska kyrkan, 2009
- Säljö R., *Lärande & Kulturella redskap : Om läroprocesser och det kollektiva minnet*. Norstedts, 2005
- Wirén J., *Utmaningsdriven undervisning : hur kyrkan kan dela tro och liv idag*, Verbum, 2017

